

travelbook

Rzym i Watykan

Bezdroża

ERGO
HESTIA

Autor: Agnieszka Masternak

Wykorzystano również teksty Magdaleny Kubas, Agnieszki Liszki i Marii Laski

Redaktor prowadzący: Paweł Sondej

Redakcja, aktualizacja i uzupełnienia tekstu: Mariusz Miodek

Korekta: Paulina Sweet

Opieka techniczna: Katarzyna Leja

Skład: Iwona Baturó

Źródło pochodzenia danych kartograficznych: OpenStreetMap.org

Okładka: materiały graficzne zostały wykorzystane za zgodą istockphoto.com

Rzym i Watykan

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji. Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autor oraz wydawca dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz wydawca nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Helion S.A.

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <https://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<https://bezdroza.pl/user/opinie/berzt4>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie I

ISBN: 978-83-289-0205-3

Copyright © Helion S.A., 2023

Kup książkę

Poleć książkę

Oceń książkę

Księgarnia
internetowa

Lubię to!
Nasza społeczność

Bezdroza

Atrakcje Rzymu i Watykanu 4

Informacje praktyczne 16

- Przed wyjazdem 18
  - Wybór czasu podróży 18
  - Formalności
  - wizowo-paszportowe 18
  - Ubezpieczenie 18
  - Pieniądze 21
- Dojazd 22
  - Samolotem 22
  - Samochodem 22
  - Autobusem 23
- Noclegi 24
- Wyżywienie 25
- Zakupy 29
- Kultura i rozrywka 31
- Informator A-Z 34

Spis treści

Informacje krajoznawcze 52

Krajoznawcze ABC 54

- Położenie 54
- Klimat 55

Z dziejów Rzymu 55

- Starożytność 55
- Państwo Kościelne 58
- Okres renesansu
  - i kontrreformacji 59
- Obce wpływy
  - i zjednoczenie Włoch 60
- Rządy Mussoliniego
  - i II wojna światowa 60

Mieszkańcy Rzymu 61

- Codzienne problemy 61
- Obyczaje 61
- Tradycje, święta, przesady 62
- Rzymski dialekt 63

Architektura i sztuki plastyczne 64

- Antyk rzymski 65
- Styl bizantyjski 65
- Styl romański 67
- Gotyck 68
- Renesans 68
- Manieryzm 70

- Barok 72
- Klasycyzm 74
- Secesja 75
- Wiek XX 75

Kuchnia 76

- Włoski dzień od kuchni 76
- Sery 79
- Pizza 79
- Stodyczne 80
- Kawa 81

› Kuchnia rzymska 82

Rzym 84

- Wokół placu Weneckiego 86
- Kapitol 93

› Rzymskie obeliski 96

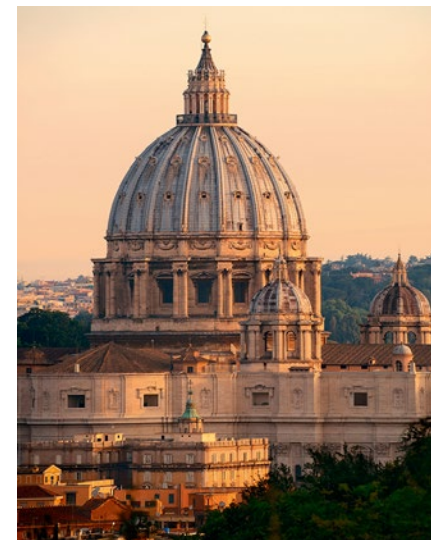
- Forum Romanum 98
- Palatyn 102
- Via dei Fori Imperiali 105

› Rzymskie wille 108

- Via del Corso 110
- Okolice Panteonu 113
- Wokół Piazza Navona 116
- Okolice Campo de' Fiori 123
- Castel Sant'Angelo 124
- Ara Pacis 127

› „Mówiące posągi” 128

- Piazza di Spagna i okolice 130
- Piazza del Popolo i okolice 133

› Rzym filmowy 136

- Villa Borghese 138
- Kwirynał i okolice 140
- Piazza Barberini 144
- Wiminał 145
- Okolice Koloseum 148
- Eskwilin 153
- Celius 155
- Lateran 157

› Polonika w Rzymie 160

- Awentyn 162
- Testaccio i Ostiense 163
- Wokół Wyspy Tyberyjskiej
  - i Forum Boarium 168
- Zatybrze 178
- Via Appia Antica 182
- Dalej od centrum 190

Watykan 194

- Dzieje Watykanu 196
- Plac św. Piotra 200
- Bazylika św. Piotra 200
- Muzea Watykańskie 206

› Kaplica Sykstyńska 210

Indeks 212

Rzymskie obeliski

Rzym jest miastem, w którym znajduje się największa na świecie liczba obelisków. Wielu może wydawać się to zadziwiające, ale wiąże się niewątpliwie z zamięświeleniem antycznych cesarzy do starożytności (sic!), „Pamiętki” z Egiptu sprowadzało wielu rzymskich imperatorów, począwszy od Augusta (pierwszy obelisk w 10 r. p.n.e.), za którego władzy Egipt przeszedł pod panowanie Imperium Rzymskiego. Ostatni obelisk przywiózł Konstantyn II w 357 r. n.e. Osiem z trzynastu antycznych obelisków pochodzi na pewno ze starożytnego Egiptu, pięć pozostałych to rzymskie kopie z okresu cesarstwa. Najstarszy i największy jest **obelisk** znajdujący się

na Lateranie. Pochodzi ze świątyni Amona w Tebach, datowany jest na XV w. p.n.e. i ma 31 m wysokości.

Na okres panowania Ramzesa II (koniec XIII w. p.n.e.) datowane są: obelisk **Flaminio** przy Piazza del Popolo oraz **obeliski przy Panteonie** i w willi **Celimontana**. Sporo młodsze, bo pochodzące z IV w. p.n.e., są: obelisk przy placu **Montecitorio**, obelisk usytuowany na zaprojektowanej przez Berniniego **rzeźbie stonia** naprzeciw kościoła Santa Maria sopra Minerva, a także obelisk **dei Dogali**, znajdujący się dziś w ogrodach w pobliżu term Dioklecjana. Z Egiptu, a dokładniej – jak przekazywał Pliniusz

Starszy – z Heliopolis pochodzi także **obelisk watykański** stojący pośrodku placu św. Piotra. Zdobit on mieszczący się tu wcześniej cyrk Nerona. Jest to jeden z trzech obelisków niepokrytych żadnymi inskrypcjami.

Inne obeliski: ten zdobący fontannę Czterech Rzek na Piazza Navona, obelisk u szczytu Schodów Hiszpańskich, obelisk na Eskwilinie i Kwirynale, na wzgórzu Pincio to rzymskie imitacje z okresu cesarstwa. Po jego upadku większość z trzynastu obelisków zaginęła, część z nich została zakopana pod ziemią. Jedynym wyjątkiem był obelisk watykański, który pozostawał zawsze na swoim miejscu, obok pierwszej bazyliki św. Piotra. Dopiero Sykstus V, czuwający nad budową nowej świątyni, przeniósł go na środek placu. Temu papieżowi zawdzięczamy też odnalezienie pozostałych obelisków i włączenie części z nich w powstającą renesansową zabudowę Rzymu (obeliski na Lateranie, Eskwilinie, Piazza del Popolo). Jego dzieło kontynuowali kolejni papieże, łącząc te starożytne obiekty z Rzymem barokowym (np. Piazza Navona, okolice Panteonu) i klasycystycznym (Kwirynat, Montecitorio).

▼ Obelisk watykański na placu św. Piotra

Kup książkę

Poleć książkę

Piazza di Spagna i okolice

Nazwa jednego ze słynniejszych rzymskich placów związana jest z położoną przy nim ambasadą Hiszpanii. Tworzy ona całość ze słynnymi schodami Trinità dei Monti, które łączą plac z kościołem pod tym samym wezwaniem. Od czasu filmu *Rzymskie wakacje* plac Hiszpański jest miejscem szczególnie chętnie odwiedzanym przez turystów.

Piazza di Spagna

Piazza di Spagna oraz oryginalna fontanna w kształcie łodzi powstały na początku XVII w. i są dziełem Pietra Berniniego, któremu w pracach asystował jego syn – Gianlorenzo Bernini. Fontanna „La

Barcaccia” ma upamiętniać wielką powódź z 1598 r. Jak głosi legenda, odzwierciedla ona rzeczywistą barkę zniesioną tu wtedy przez wody Tybru.

★ Schody Hiszpańskie

Barokowe schody Trinità dei Monti powstały na początku XVIII w., z polecenia papieża Innocentego XII, według projektu Francesca de Sanctis, ale tak jak plac, noszą miano Schodów Hiszpańskich. Ich charakterystyczny kształt następujących po sobie falistych ram (każda po 12 schodów) ma z założenia oddawać ruch morskiej fali. Odbywają się tu niekiedy pokazy słynnych projektantów mody, a wiosną schody ozdabiane są kwiatami. W XIX w. na stopniach często spotkać było można młodych ludzi, którzy czekali, aż jakiś przechodzący

artysta zobaczy w nich modela. Do dziś niewiele się zmieniło – plac, a szczególnie schody, służą jako miejsce do pozowania i zawierania znajomości.

Ze szczytu Schodów Hiszpańskich rozciąga się wspaniały widok na Rzym.

Chiesa di Santa Trinità dei Monti

Górujący nad placem Hiszpańskim **kościół Świętej Trójcy** powstał w XVI w. z inicjatywy króla Francji Ludwika XII. W wieku XVIII poświęcony został z placem słynnymi Schodami Hiszpańskimi.

Przed kościołem wznosi się obelisk Sallustiano, który ma korygować nie do końca symetryczne ustawienie świątyni względem schodów. Obelisk zbudowano

na zlecenie Piusa VI, a pokrywające go hieroglify są imitacją tych z obelisku Flaminio na Piazza del Popolo. Wewnątrz świątyni możemy podziwiać dwa obrazy Daniele da Volterra – ulubionego ucznia Michała Anioła.

Chiesa di Santa Trinità dei Monti

- Piazza Trinità dei Monti
- <https://trinitadeimonti.net>
- pn.–wt., czw.–sb. 10.00–20.00, śr. 12.00–24.00, nd. 9.00–20.00
- wstęp wolny

Palazzo Zuccari

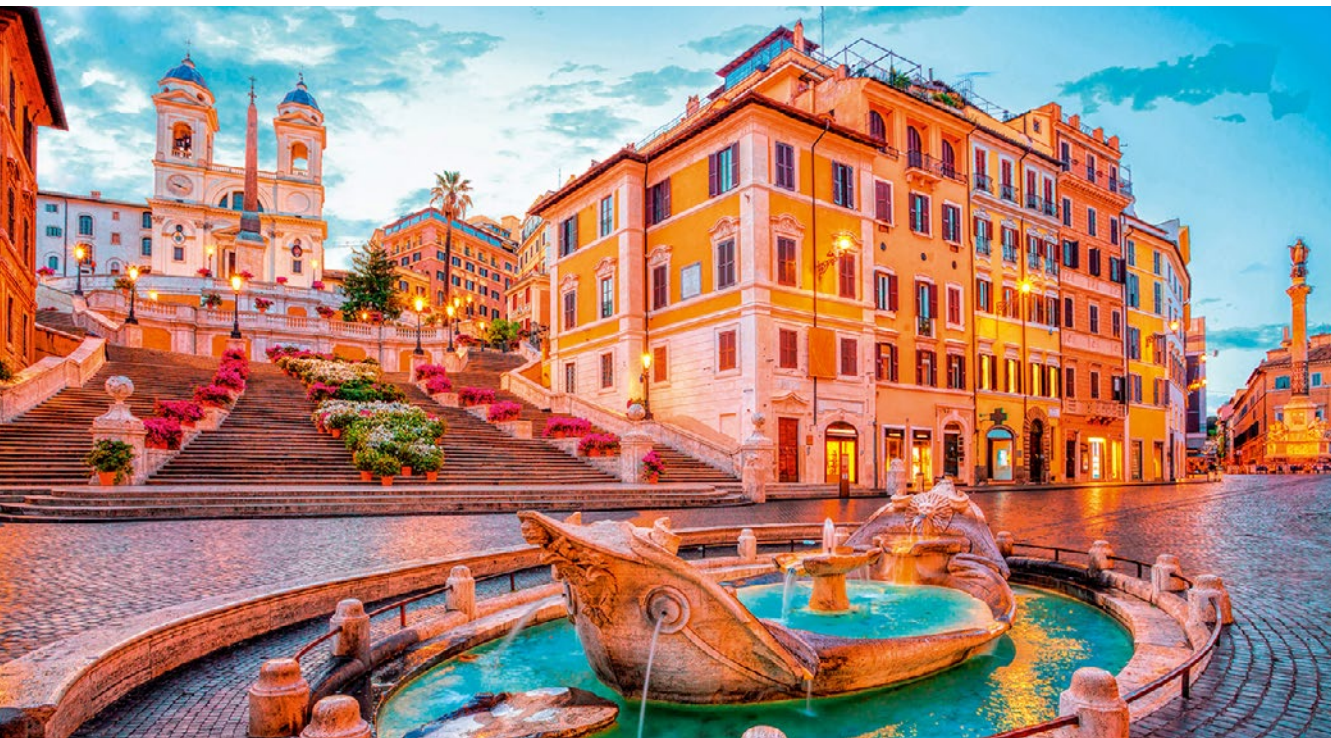
W pobliżu kościoła wznosi się **pałac Zuccari** – budynek o ciekawej manierystycznej fasadzie. Warto zwrócić uwagę na jego drzwi i okna od strony Via Gregoriana, ozdobione paszczami maskaronów. Nazwa pałacu pochodzi od architekta Federico Zuccariego, który wznosił go na przełomie XVI i XVII w. Portyk z półokrągłym balkonem kazała wybudować, mieszkająca tu przez pewien czas, królowa Maria Kazimiera Sobieska.

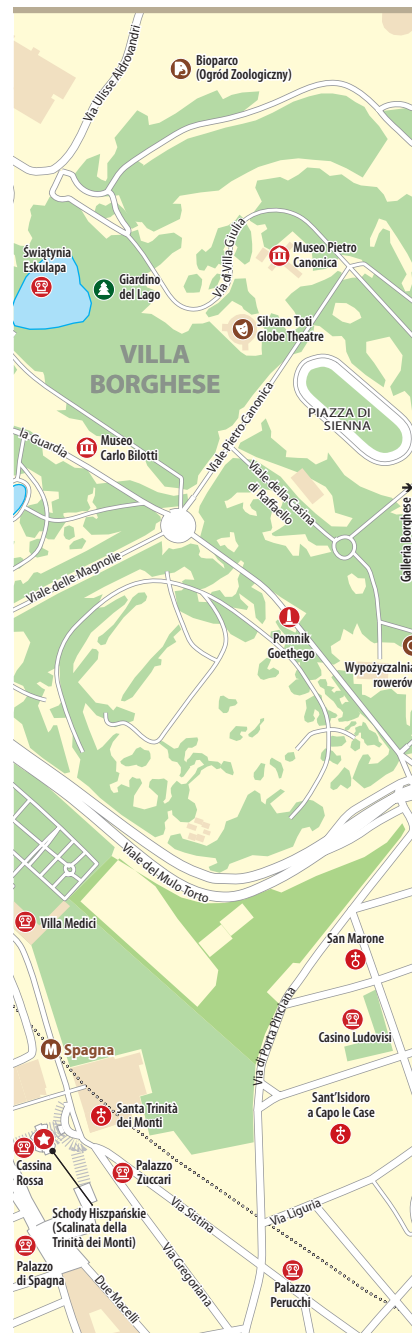
Dziś we wnętrzu mieści się biblioteka niemieckiej fundacji Hertza (zwiadanie pałacu z przewodnikiem po rezerwacji: <https://www.biblhertza.it>).

Via Condotti

Od placu Hiszpańskiego można dojść do najszlachetniejszych ulic Rzymu. Na Via dei Condotti mieszczą się niezwykle eleganckie, ale też bardzo drogie sklepy – Prada, Versace, Gucci. Przy tej ulicy znajduje się także słynna kawiarnia **Caffè Greco**, jedna z najstarszych w Rzymie. Od 1760 r., kiedy powstała, odwiedziły ją takie postacie, jak Wagner, Goethe, Byron, Gogol, Stendhal, Ibsen, Andersen, Orson Welles i inni. Bywali tu też oczywiście przybývający do Rzymu Polacy, wśród nich Mickiewicz, Norwid, Słowacki, Sienkiewicz, Krasiński. Jej gościem był także Czesław Miłosz.

▼ Piazza di Spagna ze Schodami Hiszpańskimi

Piazza del Popolo i okolice

To jeden z piękniejszych placów Rzymu. Jego obecny kształt jest rezultatem XIX-wiecznej przebudowy.

Piazza del Popolo

W centralnym punkcie placu znajduje się obelisk Flaminio, drugi co do wielkości w Rzymie (po tym na placu laterańskim). Obelisk wzniesiony w XIII w. p.n.e. przez Ramzesa II w Heliopolis, został sprowadzony do Rzymu przez Augusta.

Przy placu znajdują się dwa pozornie bliźniacze kościoły: Santa Maria in Montesanto i Santa Maria dei Miracoli, wykonane według projektów Berniniego, Rainaldiego i Fontany. W rzeczywistości nie są one identyczne, co można zauważyć, porównując kopuły.

Po przeciwległej stronie plac zamyka Porta del Popolo (Brama Ludu), dawna brama Flaminia, rozpoczynająca główną

▼ Widok na Piazza del Popolo

Kaplica Sykstyńska

Kaplica Sykstyńska, której nazwa pochodzi od imienia jej fundatora, papieża Sykstusa IV della Rovere, jest jednym z najwspanialszych dzieł sztuki na świecie. Wymiary kaplicy – 40 m długości, 13 m szerokości i 20 m wysokości – miały oddawać parametry opisywanej w Biblii świątyni Salomona. Dekorowana była ona stopniowo, najpierw w latach 1481–83 przez najśłynniejszych renesansowych malarzy z Umbrii i Toskanii, m.in. Perugina, Pinturicchia, Botticellego, Signorellego i Ghirlandaia. Na prawej ścianie przedstawili oni sceny z życia Jezusa, na lewej – z życia Mojżesza. Dekoracje te bywają nazywane „Starą Sykstynią”, dla odróżnienia od „nowych” fresków Michała Anioła.

Michał Anioł malował **sklepienie** w latach 1508–12, a warunki, jakie temu towarzyszyły, są tematem wielu legend i anegdot. Wykonanie malowidła wymagało nie lada cierpliwości, zwłaszcza że od pewnej chwili Michał Anioł pracował sam, gdyż odprawił większość pomocników. Uważał samego siebie za rzeźbiarza i na początku nie chciał się w ogóle zgodzić na dekorowanie Kaplicy Sykstyńskiej. Prace się przeciągały, zniecierpliwiony papież Juliusz II nie chciał wypłacić artyście honorarium. Odsłonięty wreszcie po czterech latach rezultat przeszedł jednak wszelkie oczekiwania.

Fresk przedstawia w dziewięciu odsonach biblijne dzieje ludzkości. Są to, kolejno: *Bóg oddziela światło od ciemności*, *Stworzenie Stońca i Księżycza*, *Oddzielenie wód od lądów*, najbardziej chyba znane *Stworzenie Adama*, następnie *Stworzenie Ewy*, *Grzech Pierworodny i wygnanie z Raju*, *Ofiara Noego*, *Potop*, *Synowie Noego*. Sceny te zostały umieszczone na tle iluzjonistycznej architektury, ozdobionej licznymi postaciami, jak 12 gigantycznych figur starotestamentowych proroków (m.in. Jonasz, Jeremiasz, Ezechiel) oraz antycznych sybilli zwiastujących nadejście Mesjasza, czy przodków Jezusa.

Po paru latach Michał Anioł został znów wezwany, tym razem przez papieża Paw-

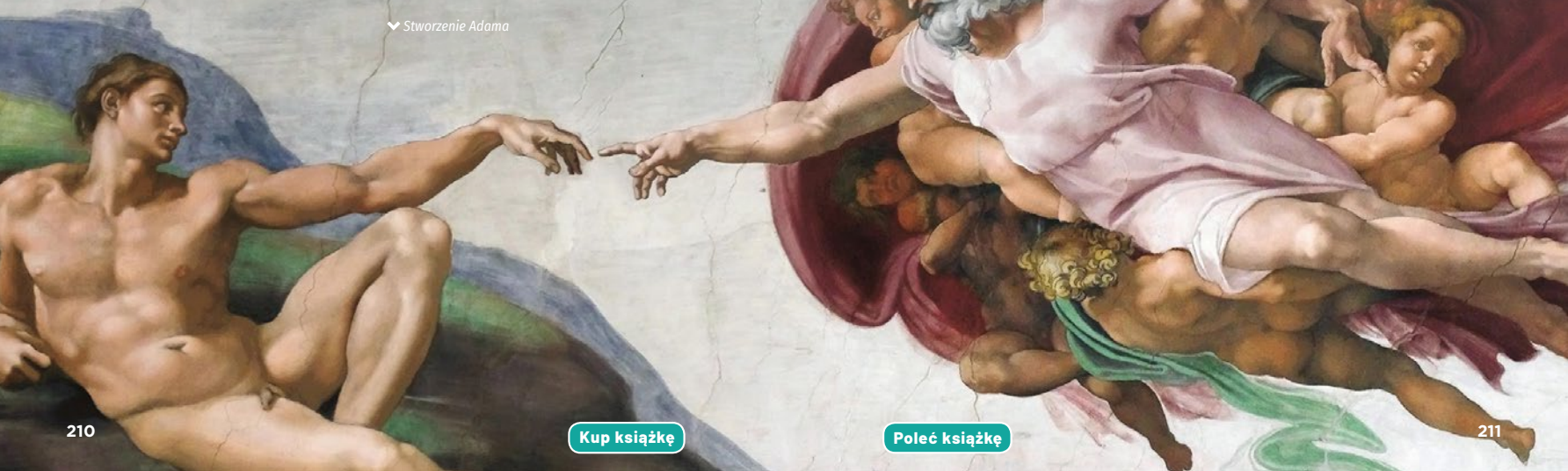
▼ *Stworzenie Adama*

ła III, do udekorowania ściany ołtarzowej kaplicy. Zdobiący ją **Sąd Ostateczny** został ukończony w 1540 r. i w odróżnieniu od sklepienia wyrażającego humanistyczne przesłanie pełnego renesansu, oddaje niepokoje bliższe już nadchodzącej epoce baroku. W centrum tego niezwykłego dzieła znajduje się wizerunek Chrystusa z Marią u boku. Obecny na obrazie św. Bartłomiej trzyma w ręku skórę ludzką (zginął obdarty ze skóry), w której dopatrzeć się można autoportretu samego Michała Anioła.

Nagość postaci w Kaplicy Sykstyńskiej od początku wzbudzała wiele kontrowersji. Do tego stopnia, że następca papieża Pawła III, Paweł IV, chciał nawet zamalować fresk. Ostatecznie skończyło się na zastąpieniu „nieprzyzwoitych” części ciała domalowanymi postaciami pasami materiału. Dokonał tego uczeń Michała Anioła, Daniele da Volterra, który od tamtej pory zyskał przydomek „Majtkarza” (il Braghettone). Z nagością w Kaplicy

Sykstyńskiej wiąże się jeszcze jedna anegdota. Umieszczona w piekle postać króla Minosa jest bowiem ludzako podobna do Biagio da Ceseny, mistrza ceremonii na dworze Pawła III. Michał Anioł był z nim w konflikcie, gdyż duchowny ostro krytykował nagość malowanych postaci. Kiedy oburzony Biagio próbował później interweniować u papieża, by usunięto jego wizerunek, ten miał powiedzieć: „Mam władzę na ziemi, wpływy w niebie, ale nie sięgają one piekieł, więc nie mogę cię wybawić”.

W latach 1981–99 podjęto w Kaplicy Sykstyńskiej poważne prace konserwatorskie. Trwały one dłużej niż sama dekoracja kaplicy. Przeprowadzono je przy pomocy najnowszych, bardzo kosztownych metod. Fundusze na to (ok. 18 mln dolarów) wyłożyła Telewizja Japońska. Przywrócono freskom oryginalne żywe kolory, usunięto także większość „majtek” domalowanych postaciom w późniejszych czasach.

PROGRAM PARTNERSKI

— GRUPY HELION —

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!
<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA
Helion

Kup książkę

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Rzym i Watykan

Wieczne Miasto, do którego „prowadzą wszystkie drogi”. Starożytne ruiny i nowoczesna metropolia. Zakurzone zaułki i najwspanialsze dzieła sztuki. Miasto stojące niegdyś na czele świata pogańskiego, a dziś będące centrum chrześcijaństwa. Turystów i pielgrzymów przyciągają tu zarówno wspaniałe budowle i zachwycające place, jak i nieokreślona atmosfera, która fascynuje, onieśmiela i uzależnia, wabiąc do Miasta Siedmiu Wzgórz – by za każdym razem odkrywać tu coś zaskakującego i pięknego.

Zabytki wszystkich epok

Ołśniewające **parki** i **ogrody**

Znakomite **muzea** i **galerie**

Pamiątki potęgi Imperium Romanum

Pchle targi i kluby nocne

Kuchnia i **wina** dla koneserów

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
● <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane:
● <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
● <http://bezdroza.pl/newsletter>

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny na:
ebookpoint

ISBN 978-83-289-0205-3

9 788328 902053

Cena: 39,90 zł